

RADOŠĀS INDUSTRIJAS IZGLĪTĪBAS PILNVEIDES PROJEKTS

Vienotas Latvijas dizaina izglītības vadlīniju un dizaina izglītības un studiju programmu izstrāde

EKSPERTU ATSAUKSMES UN KOMENTĀRI

Šajā nodaļā apkopoti Latvijas un ārvalstu ekspertu komentāri un atsauksmes par projektu. Eksperti: Katrīna Androšina, Masaijo Ave, Eija Salmi, Helēna Gerstere, Martins Perns, Halims Šveiri, Juris Griķis, Pēteris Treicis, Diāna Pauna, Jānis Brants, Mareks Birznieks.

Ekspertu vizīte 2008.gada aprīlī.

Katrīna Androšina (*Katrin Androschin*), asociētā profesore, Bolcāno Universitāte, Itālija un Berlīnes Dizaina universitāte, zīmolvadības, vizuālās komunikācijas un starpdisciplināro komunikāciju eksperte.

Tiku pieaicināta kā dizaina jomas eksperte (ārvalstu ekspertu grupā) radošās industrijas izglītības pilnveides projektā, kas realizēts dizaina izglītības kvalitātes uzlabošanai Latvijā. Mans ieguldījums balstās uz pieredzi divās jomās: vairākus gadus esmu strādājusi kā profesionāla dizainere dažādās valstīs, un patlaban strādāju dizaina, zīmolvadības (*branding*) un komunikāciju konsultāciju uzņēmumā Berlīnē. Esmu profesore - mācu dizainu dizaina un vizuālās komunikācijas studentiem Bolcāno Universitātē Itālijā (*Free University of Bolzano*).

DIZAINS IR EKONOMIKAS VIRZĪTĀJSPĒKS

Jau sen dizains tiek uzskatīts par valstu un industriju konkurētspējas virzītājspēku. Dizains ne tikai rada produktu un pakalpojumu pievienoto vērtību, bet arī jaunas tirgus (*markets*) iespējas. Ņemot vērā, ka ekonomikas attīstība virzās no ražošanas uz pakalpojumu un zināšanu sabiedrību (*service and knowledge society*), jaunrade ir prasme, pēc kuras pieprasījums aizvien pieaug. Šādā sabiedrībā produkti un pakalpojumi nepaskaidro paši sevi – tie var būt pat netverami, netaustāmi. Dizains ir nepieciešams, lai šos produktus un pakalpojumus padarītu patērētājiem „redzamus” un pievilcīgus. Dizains, radot zīmolus, piešķir papildu vērtību un ļauj veidot emocionālu saikni ar patērētāju. Cilvēki ir gatavi maksāt daudz lielāku cenu par produktiem vai pakalpojumiem, kuriem viņi jūtas piesaistīti.

DIZAINS IR IDEJU BUSINESS

Latvijas dizaina izglītība patlaban ir balstīta uz zināšanu, kompetences pilnveidošanu, fokusējoties uz noteiktu materiālu (stiklu, tekstilu, ādu u.c.). Taču mūsdienu dizaina izglītībā nav pietiekami būt par speciālistu - amatnieku/daiļamatnieku. Modernais business –

tā ir dizaina radīšana pārmaiņām. Jaunas idejas dažkārt mēdz attīstīties no materiāliem, tomēr daudzos gadījumos jauni risinājumi rodas no „citādas” domāšanas. Tas nozīmē izglītībā priekšplānā izvirzīt ideju. Mūsdienā arvien mainīgajā pasaulē dizaineri ir nepieciešami kā tendenču, virzienu noteicēji un *spin doctors* (konsultanti sabiedrisko attiecību, tēla veidošanas, krīžu, komunikācijas jautājumos) – cilvēki, kas rada jaunas idejas jauniem uzdevumiem un jaunām komercijām, biznesiem. Tas nozīmē, ka dizaina izglītībai jāfokussējas uz ideju radīšanas mācīšanu, radošu domāšanu un radošām tehnikām. Dizaineriem jāpētīt, izvērst jaunas nozares, jomas.

Dizaina izglītībā jāiekļauj dažādas mācību metodes, veicinot radošās domāšanas attīstīšanu. Šādas metodes iekļauj seminārus, radošās darbnīcas (*workshops*), uz projektu metodi orientētas studijas un starpdisciplināru darbu. Dizaina studentus jāapmāca ciešā sadarbībā ar menedžmenta konsultantiem, inženieriem, arhitektiem, programmatūru speciālistiem u.c. Tas sagatavotu viņus reāliem darba apstākļiem.

LATVIJAS DIZAINA IZGLĪTĪBAS SPECIALIZĀCIJA UN POZICIONĒŠANA

Latvijas dizaina izglītības modernizēšanas atslēga ir augstākās izglītības saderība ar Boloņas procesu. Studentu un pedagogu apmaiņai Eiropas mērogā jābūt nesarežģītai un pastāvīgai. Šāda apmaiņa ir nepieciešama, lai paātrinātu dizaina izglītības attīstību. Arī pasniedzējiem, kas jau pasniedz mākslas skolās un vidusskolās, jābūt apmaiņas iespējai pasniegt, iegūt pieredzi citās Eiropas valstīs. Augsta līmeņa angļu valodas apmācībai dizaina izglītībā būtu jābūt obligātai. Biežām ārvalstu vieslektoru lekcijām jāklūst par neatņemamu dizaina izglītības sastāvdaļu Latvijā.

Patlaban izstrādātais dizaina izglītības vadlīniju uzmetums ir izstrādāts labi, tomēr izglītības līmeņiem (vidējā profesionālā, pirmā līmeņa profesionālā augstākā jeb koledžas, bakalaura, maģistra un doktora izglītība) jābūt savā starpā atšķirīgākiem. Jo augstāka līmeņa izglītība, jo specializētākam uzdevumam būtu jābūt. Maģistrantūras un doktorantūras studijām jāfokussējas uz ļoti specifiskiem izpētes un dizaina attīstības mērķiem. Jāpārdomā, vai vidējā profesionālā izglītība, kas jau ir augstā līmenī, būtu jāpilnveido vai jāmaina.

Latvijas dizaina izglītības fokusam, no vienas puses, jāatspoguļo modernās sabiedrības vēlmes, pieprasījums. Tas nozīmē ieguldījumu modernās tehnoloģijās un jaunos medijos. No otras puses, stiprajām amatniecības saknēm būtu jāpaliek par stabilu pamatu izglītības modeļa tālākai pilnveidei.

Kādaī specializācijai būtu jēga Latvijā? Kas padara Latvijas dizainu unikālu? Es rekomendēju šos jautājumus apskatīt padziļināti. Latvijas unikalitātei galu galā jāatspoguļojas dizaina izglītībā.

Modernas dizaina izglītības veidošanai Latvijā būtiska nozīme ir integrētām studijām. Esmu pasniegusi produktu dizainu un vizuālo komunikāciju integrētā bakalaura kursā Bolcāno, un mums ir labi rezultāti. Integrētie kursi ļauj studentiem iegūt plašāku izpratni par dizainu un pēc studiju beigšanas strādāt plaša spektra darba jomās.

RADOŠU UN KOMERCIĀLU MĒRĶU LĪDZSVARS

Aizvien vairāk dominē uzskats, ka dizainera iemaņas un prasmes ir nepieciešamas ne tikai radošajā industrijā, bet arī citās. Tas nozīmē, ka studentiem ir jāizprot dizaina stratēģiskā nozīme. Viņiem jāzina, kā funkcionē uzņēmējdarbība, kā dizains iekļaujas uzņēmumu profilā. Tā ir izpratne par strukturētu radošo procesu, kā „vadīt” (*manage*) dizainu, un spēju runāt un pārliecināt par dizaina ieguvumiem, par plusiem, ko tas var dot Latvijas sabiedrībai un uzņēmumiem.

SAIKNE STARP IZGLĪTĪBU UN INDUSTRIJU

Nepieciešams veidot saikni starp dizaina izglītību un Latvijas uzņēmumiem. Biznesa uzņēmumiem un ražotājiem jāsniedz pamudinājums piedāvāt studentiem prakses vietas vai jāatbalsta dizaina projekti kā sponsoriem vai padomdevējiem. Uzņēmumi var gūt lielu labumu, iegūstot jaunas un radošas idejas. Viņiem ir iespēja piesaistīt un pieņemt darbā labus speciālistus. Savukārt studenti iegūst zināšanas par praktisku darbu un iespējas darbam nākotnē. Ideāli, ja prakse kļūst par neatņemamu izglītības daļu ikvienam studentam. Augstākajā izglītībā studentiem jābūt iespējai vismaz vienreiz „spert soli” ārpus skolas un iepazīt biznesa vai industrijas vidi no iekšpuses.

VEIDOT IZPRATNI UN CELT DIZAINA PRESTIŽU LATVIJĀ

Ir nepieciešams izveidot mehānismu, kas veidotu sapratni un interesi par dizaina izglītību gan izvēlētajās industrijās, gan Latvijas sabiedriskajā domā kopumā. Dažādi mēģinājumi jau ir bijuši, bet ir iespējams darīt vairāk. Balstoties uz iepriekš pieminēto Latvijas dizaina unikalitātes detalizēto izpēti, jāpozicionē Latvijas amatniecības mantojums un Latvijas dizains, kā arī jāveido tam zīmols. Iesakām identificēt dažus ievērojamus „signāluguns (*beacon*) projektus”, kurus būtu jāreklamē. Šādus projektus jāizstrādā, sadarbojoties dizaina skolām, Latvijas uzņēmumiem un ārvalstu ekspertiem. Šiem projektiem jābūt nozīmīgiem un interesantiem arī Latvijas preseī, lai atstātu iespaidu uz sabiedrību (es pieminēju universitātes piemēru – projektu par ziemas sporta veidu drošību Ziemeļitālijas

kalnainajos apvidos, kas bija ļoti sekmīgs). Nozīmīgi projekti varētu būt jauni produkti, veidoti ar Latvijas manufaktūrām, „galamērķa” zīmola projekti utml.

Šādās iniciatīvas sniegtu lielāku atpazīstamību un izpratni gan Latvijā, gan Eiropas mērogā.

NOSLĒGUMS

Šis ir īstais brīdis Latvijas dizaina izglītības pilnveidošanai. Gan jaunu kursu ieviešana visos līmeņos, gan jau pastāvošo dizaina izglītības institūciju pilnveidošana ir nozīmīgs solis pareizajā virzienā.

Rīga, 2008.g. 10. oktobris

Katrīna Androšina (*Katrin Androschin*).

Radošās industrijas izglītības piedāvājums Latvijai – īss izvērtējuma kopsavilkums

Mani kā ārzemju eksperti lūdza izteikt viedokli par Dizaina informācijas centra (DIC), Latvijas Republikas Kultūras ministrijas un Kultūras un radošās industrijas izglītības centra izstrādāto dizaina izglītības uzlabošanas projektu. Šis ir mana izvērtējuma īss apkopojums.

Latvijas dizaina izglītības atjauninātā versija ir pozitīvi attīstījies:

- Uzņēmējdarbības pamatprasmju iekļaušana dizaina profesionālās vidējās izglītības programmā ļoti labi papildina jau augstā līmenī esošo profesionālo vidējo izglītību.

- Bakalaura programmas pievēršanās praktiskajam dizaina procesam, kā arī integrētās studiju metodes ieviešana un maģistra programmas koncentrēšanās uz starpdisciplinārām studijām, padara abas programmas mūsdienīgas.

- Lai papildinātu dizaina izglītības piedāvājumu, ir nodrošināts pamats dizaina koledžu izveidei un doktorantūras programmas, kas pievērsīsies daudzdisciplīnu pētniecībai, ieviešanai.

- Latvijas vajadzībām pielāgotu Dizaina pedagogu tālākizglītības un Dizaina profesionālo prasmju uzlabošanas programmu izveide ir vērtējama ļoti pozitīvi.

Vēl jāatrisina divi galvenie jautājumi.

- Pirmais ir saistīts ar Latvijas un starptautiskās sabiedrības izpratnes trūkumu par Latvijas dizainu. Lai uzlabotu šo situāciju, nepieciešams izstrādāt „bākas projektus”, kuros savu ieguldījumu dotu izglītības un rūpniecības speciālisti, kā arī ārvalstu pārstāvji (kā jau minēts iepriekšējā dokumentā).

- Otrs jautājums ir vājā saikne starp dizaina izglītību un ražotājiem/uzņēmumiem. Šajā virzienā sperti pirmie pozitīvie soļi (t.i., VKKF, LIAA, DIC u.c. pasākumi). Ir pieņemts pareizais lēmums negaidīt, kad pieprasījuma puse (ražotāji/uzņēmumi) formulēs savus pieprasījumus dizaina izglītībai, bet proaktīvi virzīties uz priekšu un uzlabot dizaina izglītību Latvijā.

Vadlīnijas dizaina izglītības uzlabošanai ir labi izstrādāts. Nākotnē dizaina izglītības programmas dos iespēju Latvijai pavisam soli uz priekšu dizaina jomā. Ekspertu tikšanās Rīgā, 2008. gada aprīlis.

Masaijo Ave (Masayo Ave), profesore, Igaunijas Mākslas akadēmijas Produktu dizaina fakultātes vadītāja, arhitekte un produktu dizainere. Iegūts MA grāds industriālajā dizainā (*Domus* akadēmija, Milānā), BA grāds inženierzinātnēs un arhitektūrā (Hosei universitāte Japānā).

1. Par dizaina izglītības koncepta skaidrojumu

Man ir nelielas šaubas par termina „dizaina industrija” lietošanu koncepta skaidrojuma otrajā teikumā, jo „dizaina industrija” ir visai viltīgs termins un tas nenozīmē gluži to pašu, kas ir domāts vadlīniju mērķī. Termins „dizaina industrija” patiesībā nepieder pie „industrijas”, bet gan vairāk pie „tirgotājiem”, kas cenšas kaut ko pārdot dizaina vārdā. „Dizaina industrijai” ir ļoti neliela saistība ar vietējām industrijām, jo ražošanas vieta tirgotājiem, kas tirgo „dizainu” kā preci, var nebūt svarīga – tā pārvietojas no vienas vietas uz citu, sekojot lētākam darbaspēkam. Uzskaitot Latvijas nākotnes industrijas, kas varētu ražot radošus, inovatīvus, oriģinālus Latvijas produktus, attiecībā uz terminu „radošās industrijas” jābūt precīziem.

Šajā pašā tekstā „Šī dizaina izglītības attīstības vadlīniju mērķis ir attīstīt dizaina industriju Latvijā un veicināt dizainera kā profesijas prestižu sabiedrībā...” es saredzu nelielus iebildumus, jo ticu, ka neviena industrija nepastāv, lai veicinātu dizainera prestižu. Dizaineram būtu jāpastāv (vai vismaz jābūt spējām), lai ar savu māksliniecisko, tehnisko un inovatīvo meistarību veicinātu vietējās industrijas prestižu globālajā tirgū.

Tā kā šis izglītības projekts ir strikti orientēts uz „radošo industriju attīstību Latvijā”, es izglītības konceptu skaidrotu šādi: „Izglītības pilnveides koncepta mērķis ir izglītēt jaunos dizaina profesionāļus, kuri ar savām inovatīvajām idejām, māksliniecisko un tehnoloģisko meistarību, kā arī plašām zināšanām par kulturāliem, sociāliem un globāliem jautājumiem, ir spējīgi veicināt Latvijas radošās industrijas prestižu globālā kontekstā.”

2. Vispārīgi par ieskicēto dizaina izglītības programmu

Lai konkurētu ar globālā tirgus inovatīvajiem un oriģinālajiem produktiem, ir nepieciešams nodrošināt profesionālu izglītību gan dizaineriem, gan cilvēkiem, kas saistīti ar industrijām gan šobrīd, gan nākotnē. Itālijas 50 gadu dizaina veiksmes atslēga, kas faktiski ar dizaina spēku atveseļoja valsti, tika īstenota pateicoties Gio Ponti dizaina izglītībai, kas tika sniegta gan „cilvēkiem no vietējām industrijām”, gan „arhitektiem/māksliniekiem”, kaut arī tā nebija izglītība akadēmiskā nozīmē. Gio Ponti radīja daudzas programmas, lai vienlaicīgi izglītotu „amatniekus un inženierus no mazām ģimeņu vadītām industrijām Itālijā” un „arhitektus un māksliniekus”, tādējādi ļaujot viņiem kopīgi radīt inovatīvus un oriģinālus produktus pēckara dzīvei Eiropā.

Patlaban piedāvātā Latvijas dizaina izglītības programma ir orientēta vairāk uz lietišķajā mākslā balstītiem topošajiem dizaineriem, bet ne tik daudz uz cilvēkiem, kuri

ir/būs saistīti ar industrijām, piemēram, inženieri, amatnieki vai vadītāji u.c.. Latvijai ir īpaši svarīgi plānot izglītības programmu ne tikai jaunajai paaudzei, kas nāk no vidusskolām uz studijām, bet arī Latvijas nobriedušajai paaudzei, kas ir tieši saistīta ar industrijām.

Baltijas reģionam specifiska dizaina izglītības problēma, kur lielākoties ir jaunas un nelielas industrijas, varētu būt tā, ka ar industrijām saistītiem cilvēkiem nav plašu iespēju apgūt dizaina pamatus, apgūt dizaina projektu labos piemērus, iemācīties, kā vadīt dizainu un veidot tā attīstības stratēģiju.

Kā Igaunijas Mākslas akadēmijas Produktu dizaina fakultātes vadītāja kopš 2007.gada septembra esmu stingri pārliecināta, ka ir ļoti svarīgi motivēt cilvēkus, kuri ir aktīvi vietējās industrijās, kā studentiem iesaistīties augstākajā izglītībā (piemēram, maģistrantūras kursā). Tādējādi augstākās izglītības iestāde kļūst par aktīvu platformu, kurā gan industrijas, gan dizaineri kopīgi apgūst dizaina tematiku, eksperimentē ar dizainu un praktiski veido dizainu kā tuvi kolēģi. Līdz ar to studiju laiks funkcionē kā periods, lai sagatavotu reālus partnerus, kas nākotnē var kopīgi radīt oriģinālus nacionālus produktus. Man joprojām nav bijusi izdevība pārrunāt šādus jautājumus ar Igaunijas industriju vadītājiem, taču šāda ideja būtu vērā ņemama arī Latvijā.

Ja Latvijas dizaina izglītības sistēmā, kas stabili balstīta uz lietišķās mākslas tradīcijām, tiktu radīts izglītības institūts, kur studētu vietējie uzņēmēji, ražotņu vadītāji un uz lietišķo mākslu orientētie dizaineri, tā būtu unikāls institūts. Mērķtiecīgi strādājot un veidojot pārdomātu mārketinga stratēģiju, institūtā varētu piesaistīt studentus arī no ārvalstīm. Attīstot šo iespēju, būtu nepieciešams izveidot maģistrantūras programmu angļu valodā atvērtu gan ārvalstu studentiem, gan arī pašmāju uzņēmējiem/ražotājiem.

Tā kā Latvijā jau ir vidējā profesionālā izglītība, kurās apgūt lietišķās mākslas pamatus, šāda veida izglītība būtu izvērtējama pat bakalaura programmās. Kopš Latvija ir pievienojusies Šengenas bezrobežu zonai, Eiropas Savienības studentiem, kuri vēlas apgūt dizainu, savas valsts dizaina izglītības iestāde var vairs nebūt vienīgā izvēle. Tas, cik unikālu programmu iestādes var piedāvāt Eiropas mērogā, var kļūt par izglītības iestādes papildu vērtību. Eiropas Savienības mērogā viennozīmīgi būtu atraktīva Latvijas izglītības iestāde, kurā varētu kopīgi mācīties Latvijas vietējās industrijas pārstāvji un topošie dizaineri no visas pasaules. Latvijai ir iespējas to realizēt.

Tallina – Berlīne, 2008.gada oktobris

Masajo Ave (Masayo Ave).

Pēdējās divās desmitgadēs uzmanības centrā ir bijis „dizainers zvaigzne”. Vārds „dizains” pasaulē ātri izplatījās kā komerciāls termins-lietvārds, bet tika aizmirsta termina-darbības vārda nozīme. Tagad mēs sākam apzināties, ka tā bija tikai ilūzija izklaides šovā, ko organizēja komercdāleri. Šis process nebija saistīts ar dizaina nozari vai ražotājiem. Dizaineri, kurus pieprasa dažādas nozares un sabiedrība, vienmēr ir bijuši eksperti. Viņi piedāvā darbus, kas ļauj risināt ražotāju vai cilvēku ikdienas problēmas, piemēram, salabot bojātu ūdens cauruli. Patiesībā nevienam, izņemot dālerus, nevajag dizainerus, kas izpilda “savas dziesmas” uz reklāmas skatuves. „Dizaineru zvaigžņu periods” sakrita ar „brīvu un jauku” dizaina izglītību, kas mudināja „radīt jebko, kā patīk”. Jaukā izglītība bieži izvairās no stingras kritikas vai nopietnām diskusijām, kas patiesībā ir nepieciešams process industriālu produktu izveidē. Izglītības rezultātus var skaidri redzēt tikai pēc gadiem desmit. Daudzi labi studenti beidz skolas bez gatavības saskarties ar nozares reālo pasauli, kas izjūt globālās ekonomikas spiedienu. Viņiem nav nekādas pieredzes dizaina jomā. Šodien šie studenti, kuriem tagad ir ap gadiem 30, uzturas savās mājīgajās hobija telpās, kurās labākajā gadījumā izpilda darbus pēc radnieku vai draugu pasūtījuma tā vietā, lai strādātu kā profesionāli rūpniecības nozarēs un sabiedrības labā.

Daudzās Eiropas valstīs cilvēki sāk saprast, ka pēdējo desmit gadu laikā dizaina izglītībā kaut kas ir bijis pilnīgi nepareizi. Dizaina izglītības reforma ir kļuvusi par steidzami risināmu jautājumu. Kas tad bija nepareizi? **Acīmredzamākā kļūda bija izglītības programmu orientēšana tikai uz studentu individuālā radošuma veidošanu, nevis uz to, lai iemācītu izmantot kreativitāti sadarbībā ar citu jomu ekspertiem plašākā kontekstā.** „Radošā industrija” jau desmit gadus ir bijis jauks, optimistisks un sapņaini maģisks vārdu salikums. Šodien, saskaroties ar “naudas spēles ēras” beigām, kas novedusi pie milzīgas ekonomiskās krīzes pasaulē, mums jāzina, ka šajā krīzē izdzīvos nozare - „radošā industrija, ko atbalsta oriģināls novatorisms”.

Dizains kā novatorisks risinājums nozarēm var rasties tikai kopīgos centienos, kur apvienojas zinātnieku, inženieru, tehniķu un ekonomistu zināšanas ar dizaineru eksperimentiem mūsu dzīvēs kultūras labā. Mums jāatceras, ka „labs dizains” vienmēr ir radies fabrikā, kur ož pēc mašīnēllas, bet nevis skolas klasē.

Dizaina institūtam vajadzētu būt vietai, kur pasniedzēji māca ne tikai to, ko paši zina, bet kur apspriež dizaina tēmu, par kuru joprojām nav saņemtas atbildes no cilvēkiem, kas darbojas dažādās ar dizainu saistītās jomās. Šajā cilvēka radītajā pasaulē, kas pastāvīgi mainās, vakar skolā apgūtā teorija rīt vairs nedarbosies. Mums visiem – gan

pasniedzējiem, gan studentiem – jāturpina mācīties ciešā sadarbībā ar dažādām nozarēm, ņemot vērā reālo situāciju. Lai izveidotu ļoti atvērtu izglītības sistēmu, tajā vajadzētu iesaistīt vadošos ekspertus, kuri nepārtraukti varētu nodot tālāk visaktuālāko informāciju. Tai vajadzētu būt vietai, kur izglīto ne tikai „dizainerus”, bet arī daudzus ekspertus dizaina komunikācijas un vadības jomās.

“Aizmirsti visu, ko esi iemācījies. Sāc no nulles. Industriālais dizains ir īstā nozare problēmu risināšanai.” To ir teicis Bruno Tombergs, Igaunijas Mākslas akadēmijas Industriālā dizaina fakultātes izveidotājs. Ir pienācis īstais laiks atgriezties pie viņa teiktā. Labs dizains var garantēt dzīves kvalitāti, un pašlaik ir īstais brīdis „sākt no nulles”, lai garantētu ilgtspējīgu dzīvi saviem bērniem, mazbērniem un mazmazbērniem.

Ekspertu vizīte 2008.gada aprīlī.

Eija Salmi Somija, Starptautiskās mākslas, mediju un dizaina augstskolu apvienības *CUMULUS* sekretariāta vadītāja un Helsinku Mākslas un dizaina universitātes (TAIK) Ārlietu daļas direktore.

Man bija iespēja satikt cilvēkus, kuri vadīja šo projektu šī gada aprīļa sākumā, kad ekspertu komanda bija uzaicināta uz Dizaina informācijas centru, kā arī Rīgas Dizaina un mākslas vidusskolu. Bija iespēja iepazīties arī ar ziņojumu par valsts darbu dizaina izglītības jomā, pētījumiem Latvijā, kā arī nākotnes uzstādījumiem.

Es vadīju lekciju par augstākās izglītības attīstību Somijā, kas orientējas uz pilnīgi jaunu valsts universitātes tipu – Inovāciju universitāti. Ālto Universitāte (Aalto University) darbu uzsāks 2009.gada 1.augustā un sastāvēs no trīs universitātēm: Helsinku Tehnoloģiju universitātes (*Helsinki University of Technology*), Helsinku Ekonomikas skolas (*Helsinki School of Economics*) un Helsinku Mākslas un dizaina universitātes (*University of Art and Design Helsinki TAIK*). Jaunā universitāte nebūs šo trīs universitāšu standarta apvienojums; tā nav domāta kā administratīvs veidojums, bet ietekmēs dublētās procedūras un nodrošinās sinerģiju. Galvenais tās uzdevums ir radīt jaunu inovāciju centru, nodrošinot inženieru, biznesa cilvēku un dizaineru savstarpējo saskarsmi studiju laikā. Tā ir arī lielākā pārmaiņa Somijas universitāšu sistēmā, jo šī jaunā universitāte būs pirmā universitāte, kuru pārvaldīs fonds. Tiks izmainīts arī Universitāšu likums.

Izglītības kvalitāte Rīgas Dizaina un mākslas skolā, kurā eksperti pavadīja vienu dienu, iepazīstoties ar studentu izstrādātajiem darbiem un satiekoties ar pasniedzējiem, ir ļoti augstā līmenī. Problēma Eiropas mērogā ir tāda, ka šie studenti pēc absolvēšanas nevar uzreiz pieteikties maģistrantūras studijām – studijas var turpināt tikai izglītības institūcijā, kas piedāvā bakalaura izglītību. Vienīgā universitātes līmeņa institūcija Latvijā, kas piedāvā turpinājumu šiem vidējās izglītības kursiem – iegūt grādu "Dizainā" vai "Jaunajos medijos (New Media)", ir Latvijas Mākslas akadēmija Rīgā.

Ieteikumi:

A. Es rekomendēju izveidot apaļā galda diskusiju par dizaina izglītību un izpēti (ieskaitot jaunus medijus) Latvijā. Tajā pie viena sarunu galda jāaicina gan valsts, gan industriju partnerus. Tādējādi tiek nodrošināta ne tikai atklāta diskusija, bet arī veidoti priekšnosacījumi galveno attīstības jautājumu noteikšanā. Pateicoties Latvijas dizaina veiksmei, tas padarītu Latviju par starptautisku konkurētspējīgu valsti. Šādās pastāvīgās gadskārtējās tikšanās reizēs varētu piedalīties arī starptautiski eksperti.

B. Iesakmu apsvērt iespēju izveidot Latvijā politehniskā līmeņa dizaina un mediju skolu (3 gadu studijas, atsaucoties uz Boloņas procesu). Valsts un industrijas interesēs būtu, lai šī jaunā skola būtu abu pušu izveidota. Varētu sakārtot pašreizējo vienas-universitātes sistēmu tā, lai, piemēram, Latvijas Mākslas akadēmijas studiju programmu pilnveidē tiktu

spēcīgāk uzsvērtā sabiedrības loma, izveidojot LMA konsultatīvo padomi dizaina un mediju studiju programmu attīstībai. Šajā konsultatīvajā padomē varētu darboties dažādi eksperti no industrijas, valdības un ārvalstīm.

Ekspertu vizīte 2008.gada aprīlī.

Helēne Gerstere, (*Helene Gerster*), MA Art, pedagogs Ženēvas mākslas skolā (Šveice), kas analoga mūsu profesionālās ievirzes mākslas skolām, viņas darba pieredze saistīta arī ar profesionālā vidējā līmeņa izglītību Šveicē un Austrijā.

Pēc iepazīšanās ar dokumentiem par jaunās Latvijas dizaina izglītības sistēmas projektu un pēc sapulces, kas notika šā gada 11. aprīlī Rīgā, man ir radušās vairākas piezīmes, jautājumi un komentāri.

Ierosinātais projekts šķiet visumā interesants un piemērots. Tas ļauj studentiem veikt pilnīgu apmācības kursu. Man kā ārzemniecei ir grūti sniegt galīgu atzinumu, jo es nepārzinu Latvijas izglītības sistēmas kontekstu un īpatnības, tomēr - vai patiešām ir nepieciešams saglabāt šos divus novirzienus – „vidējā profesionālā izglītība” un „koledžas izglītība”? To mērķi šķiet pietiekami līdzīgi, lai būtu iespējams abus līmeņus apvienot, vēl jo vairāk tāpēc, ka pašlaik Eiropas līmenī akcents tiek likts uz bakalaura un maģistra līmeņa studijām.

Pašlaik mēs sastopamies ar aizvien specifiskākiem mācības kursiem, tāpēc nereti notiek tā, ka kāds students pabeidz bakalaura studijas vienā jomā un turpina maģistra studijas citā. Tāpēc ir svarīgi izveidot tādu sistēmu, kas dotu studentiem iespēju un iedrošinātu mainīt studiju virzienu un dažādēt to jomas. Šodienas māksliniekiem (dizaineriem) ir ne vien jābūt daudzpusīgiem, bet arī jāspēj pielāgoties dažādām un novatoriskām darba situācijām. Robežas starp tādām atšķirīgām jomām kā dizains, māksla, keramika u.c. mainās, un cilvēki, kas šajās jomās darbojas, aizvien vairāk un vairāk kļūst (priekšmetu) **radītāji**. Lai pielāgotos mainīgajai situācijai, ir būtiski piedāvāt studentiem pārejas jeb pirms-mācību gadus, kas ļautu mērķtiecīgi pārorientēties.

Tiklīdz studenti ir uzsākuši augstākā līmeņa (vai tās būtu bakalaura vai maģistra) studijas, ir svarīgi spēt viņiem nodrošināt reālu darba situāciju, radot spēcīgas saiknes starp skolām, ražošanas nozarēm un tirgu. Komplekss savstarpējas iepazīšanās darbs palīdzēs sekmēt sadarbību.

Identitāte - visi klātesošie uzsvēra to, cik būtiski ir radīt tādu sistēmu, kas būtu saskaņā ar Eiropas prasībām (atbilstoši Boloņas līgumam) un vienlaikus piemērota Latvijas kultūras situācijai un īpatnībām.

Šim izglītības projektam ir milzīgs potenciāls, paveiktais darbs ir ļoti atzīstams. Es priecājos par to, ka nākamajos mēnešos, vai nu tas būs no tuvienes, vai tālienes, varēšu vērot projekta tālāko virzību.

Ekspertu vizīte 2008.gada aprīlī.

Martins Perns (Martin Pärn), Igaunija, dizainers, ilggadīgs Igaunijas Mākslas akadēmijas Produktu dizaina katedras vadītājs.

Šī projekta mērķis ir izstrādāt vienotas un mūsdienīgas Latvijas dizaina izglītības vadlīnijas, kas pārklātu visus (dizaina) izglītības līmeņus. Patlaban daļa darba ir izdarīta, kā rezultātā ir izstrādāts ziņojuma melnraksts.

Ziņojums sniedz ļoti nelielu un vispārēju pašreizējās Latvijas dizaina izglītības novērtējumu:

- Nav pilnvērtīgu un mūsdienīgu studiju programmu.
- Pastāvošās studiju programmas nenodrošina dizaina izglītības pēctecību.
- Mūsdienīgu mācību metožu trūkums.
- Pasniedzēju kvalifikācija ir zema.
- Netiek nodrošināta akadēmiskā personāla tālākizglītība (bet kā ar profesionālajiem dizaineriem?).
- Nav iespēju piesaistīt ārvalstu izglītības speciālistus, literatūras trūkums utml.
- Mūsdienīgas materiāli tehniskās bāzes trūkums.
- Pasniedzēju zemās algas.

Ziņojums nenorāda pašreizējās situācijas stiprās puses, priekšrocības un iespējas, taču tādas noteikti pastāv – tās varētu veidot tālākās attīstības pamatu.

Melnraksta ziņojums uzreiz sniedz priekšlikumus studiju programmām katrā izglītības līmenī, norādot mācību priekšmetus, kurus būtu jāpasniedz. Šādā ziņojuma struktūrā **trūkst daudz nepieciešamās pamatinformācijas**, kas palīdzētu izprast paredzamo attīstības virzienu un novērtēt sniegtos priekšlikumus. Mums nav skaidras izpratnes par to, kā šis darbs ir veikts līdz šim un kā to ir plānots veikt turpmāk. Ir sajūta, ka visas šīs mācību programmas un mērķi dažādajos līmeņos pastāv izolēti viens no otra, nesaistīti savā starpā. Vispārējais šīs programmas mērķis ir celt **Latvijas dizaina izglītību augstākā un mūsdienīgākā līmenī, radot valstī veiksmīgu dizaina kultūru un rūpniecību**. Šāds mērķis rada daudz jautājumu, kas pašreizējā melnrakstā nav risināti.

Galvenais jautājums ir par to, uz ko **jāfokusējas Latvijas dizainam** un kāds ir Latvijas **ceļš, kā veicināt un radīt dizaina industrijas unikālo identitāti**. Ceļu uz šo mērķi jāveido, ņemot vērā vēsturiskos (unikalitāte un kultūra) un pašreizējos izglītības, rūpniecības un kultūras apstākļus Latvijā. Tādējādi pirmā lieta, kas man šajā ziņojumā pietrūkst, ir **pašreizējās situācijas analīze** izglītībā, sabiedrībā un rūpniecībā. Vietējā rūpniecība būtu galvenais dizaina izglītības veicinātāja (*trigger*). Kā es saprotu, tas ir šī

brīža vājš punkts, kas reāli neietekmē turpmāko dizaina izglītību. Taču potenciālās jomas un virzieni, kuros tuvākajā nākotnē pieprasījums varētu pieaugt un kuros varētu rosināt pārmaiņas, tomēr var tikt definēti.

Dizaina izglītība jaunā kvalitāte nevar tikt sasniegta diennakts laikā. Tādējādi, lai arī pašreizējā situācija var netikt vērtēta kā pozitīva, tālākajiem plāniem vajadzētu būt balstītiem uz šodienas situāciju. Kvalitātes (un mentalitātes) maiņu nevar sasniegt, procesā aktīvi **neiesaistot** šīs jomas **augstākās izglītības institūciju līderus**, Latvijas Mākslas akadēmiju, jo tā reāli nosaka gala rezultātu un izglītības līmeni „no augšas”.

Melnrakstā iztrūkst **dizaina izglītības definīcijas un tās nozīmes atšķirīgos** izglītības **līmeņos**. Piemēram, nav skaidrs, vai visas vidējās profesionālās mācību iestādes māca dizainu, mākslu, arodu vai vienkārši namdara amatu. Visas šīs pieejas var iekļaut dizaina izglītības elementus, taču tas nenozīmē, ka tās sagatavo kvalificētus dizainerus. Nav iztirzāts, ko nozīmē dizaina izglītība Latvijā un kāds varētu būt tai piemērotākais un labākais modelis. Cik es zinu, dizaina izglītība patlaban ir balstīta uz agrāko, novecojušo izpratni par uz materiāliem un tehnikām balstītām studijām, kamēr internacionālā dizaina izglītība strauji virzās uz priekšu, integrējot dizaina jomās citas disciplīnas.

Piektā melnraksta daļa uzskaita mācību priekšmetus, kas katrā līmenī būtu jāapgūst. Taču šīs mācību programmas ir līdzeklis kā sasniegt mērķi. Tās ir grūti izvērtēt, ja nav zināms, kādi ir **konkrētās mācību programmas mērķi**. Manuprāt, vispārējai programmai būtu **jādefinē** katra līmeņa **prasmes un zināšanas**, jānosaka, kādu amatu tās beidzēji ieņem darba tirgū un kādu uzdevumu un darbu izpildei viņi ir apmācīti. Tas arī varētu būt līdzeklis, kā vēlāk novērtēt programmas sekmes. Ja šāda definīcija ir noteikta pārāk neskaidri (kā IV un V daļā), tai nav nozīmes, piemēram, kā vidējās profesionālās mākslas un dizaina izglītības programma, kas paredz sagatavot studentus patstāvīgam darbam dizaina industrijā. Koledžas, bakalaura vai maģistrantūras līmeņa noteiktie mērķi reāli neatšķiras viens no otra. Tie visi paredz sagatavot augsta līmeņa vadošos dizaina speciālistus, kas varētu vadīt citus speciālistus, kā arī līdztekus dizainam un tehnoloģijām pārvaldītu arī uzņēmējdarbības un menedžmenta prasmes. Tas nav reāls vai saprātīgs, jāgpilns koledžas vai bakalaura līmeņa mērķis.

Koledžas izglītības līmeņa nepieciešamība un nozīme, salīdzinot ar bakalaura programmu, **nav pietiekoši skaidra**. Prasības ir uzstādītas daudz par augstu, lai tās sasniegtu profesionālās izglītības divu gadu laikā.

Bakalaura un maģistrantūras programmas liekas saprātīgas, taču ļoti vispārīgas, bez atšķirībām atsevišķās dizaina jomās.

Doktorantūras līmeņa izglītība sniedz iespēju veidot „pašradītu” zināšanu bāzi un dziļi izpētītas savas **kompetences jomas**. Kādas ir šīs jomas – tas ir jautājums par vispārējiem mērķiem un uzdevumiem vispārējā dizaina izglītības koncepcijā.

Melnraksts cieši aplūko tieši dizaina izglītības jomu, taču dizaina veiksmē pirmkārt ir atkarīga no konteksta, kādā tas atrodas, piemēram, uzņēmējdarbības un tehnoloģijām. Būtu nepieciešams atrast veidus, kā veidot sadarbību gan ar **tehniskajām un biznesa skolām**, gan **rūpniecības un publisko sektoru**. Rūpniecība ir nozīmīgs izglītības partneris, kas piedāvā studentiem prakses vietas un veido tik veiksmīgos sakarus izglītībai un nākotnes darbam.

Daļai no ātras attīstības plāna vajadzētu arī atrast metodes un programmas, mērķētas uz **rūpniecības un publiskā sektora izglītošanu**. Varētu tikt organizēti dažādi atbalstītie pasākumi, piemēram, semināri, darbnīcas un konferences, zīmolvadība ar dažādiem veiksmīgiem piemēriem utml. Līdztekus mūžizglītības un tālākizglītības piedāvājumam profesionālajiem dizaineriem, tas palīdzētu arī radīt aktīvu dizaina kultūru un radīt pieprasījumu pēc topošajiem dizaina speciālistiem.

Tallina, 2008.gada. 10. oktobris

Martins Perns (*Martin Pärn*).

Projekta mērķis ir izstrādāt mūsdienīgu, vienotas dizaina izglītības vadlīnijas, kas paceltu Latvijas dizaina izglītību jaunā un augstākā līmenī, radot atšķirīgu, unikālu, radošu un starptautiski veiksmīgu dizaina kultūru un uzņēmējdarbību Latvijā.

Mani komentāri par šo projektu ir pilnīgi personīgi un aprobežojas ar manām pieticīgajām zināšanām par dizaina izglītību un izpratni par to. Tie balstās uz manu pieredzi industriālās dizaina izglītības un dizaina politikas izstrādē Igaunijā – valstī, kurā ir līdzīga vispārējā, ekonomiskā un politiskā situācija.

Šis ziņojums ietver pamatīgu darbu un piedāvā shēmas un pamatnostādnes dizaina izglītības izstrādei. Saprotu, ka tas ir kolektīvs sniegums, kas ietver daudz darba un analīzes, diskusiju un debašu ar dažādu nozaru pārstāvjiem. Diemžēl šie dati nav iekļauti gala ziņojumā, tādēļ pieņemtie lēmumi un veiktā izvēle lasītājam no malas paliek neskaidri. Jāsaka, ka man pietrūkst reālas informācijas par pašreizējo situāciju un plānoto nākotni. Es redzu struktūru, bet neredzu, kurp tā virzās un kādu situāciju tā vēlas radīt. Noteikti tā vēlas uzlabot situāciju, bet ar kādiem rezultātiem?

Latvijas dizaina izglītību, dizaina identitāti un tā raksturīgās pazīmes var veidot tikai uz Latvijas dizaina un amatniecības vēsturi, uz pašreizējām iespējām, kā arī uz dizaina jomas un rūpniecības stiprajām pusēm. Tāpēc būtu lieliski iekļaut šādu kvalitatīvu pētījumu šī darba pamatā, jo tas piešķirtu gan „garšu”, gan mērķi vietējā dizaina attīstībai. Tad vismaz būtu skaidrs un īsts pamats turpmākai rīcībai, kas dotu iespēju piedāvāt arī citas koncepcijas. Piemēram, kā tas notiek sportā, kur ātrākais rezultātu uzlabošanas veids ir pieņemt darbā profesionālu ārvalstu treneri un iesaistīt komandā divus galvenos spēlētājus.

Latvijas dizaina izglītībā ir viena lieta, kas mani pārsteidz jau gadiem ilgi. Varbūt man nav taisnība, un tas ir tikai valodas jautājums, bet, tā kā ziņojumā runāts arī par vispārējās izpratnes un attieksmes maiņu pret dizainu, tad šo jautājumu vajadzētu apspriest. Pašlaik ir tādas izglītības programmas kā „Funkcionālais dizains” un „Datordizains”. Šie nosaukumi ir maldinoši un neko nenozīmē, bet tieši programmu nosaukumi ir svarīgi, ja mēs gribam nodot skaidru vēstījumu. Dizains jau pēc savas būtības ir funkcionāls, pretējā gadījumā mēs nemaz nerunājam par dizainu. Jā, dizains var ietvert mākslinieciskus eksperimentus, bet tie ir izņēmumi. Dators ir katra dizainera laikmetīgs darbarīks. Ja tas nozīmē grafisko dizainu, tad kāpēc to tā arī nesauc? Vai varbūt tas ir jauns mediju vai saskarsmes dizains? Viena no vispopulārākajām tēmām ir reklāmdizains. Vai tas nozīmē grafisko dizainu? Kāpēc valstij tik ļoti jāatbalsta šī reklāmas nozare?

Lai mainītu dizaina izglītības saturu, katru programmu vajadzētu izvērtēt un organizēt tā, lai tā atbilstu darba tirgus prasībām un lai programmas absolventiem būtu skaidrs priekšstats par savu profesiju. Ziņojumā analizētas tikai struktūras, tāpēc mēs nezinām, ko tieši pašlaik māca, un nerodas priekšstats, kā to visu vajadzētu mainīt. Piemēram, man ir sajūta, ka pašlaik profesionālās izglītības sfērā lielākā daļa laika tiek veltīta amatniecības un lietišķās mākslas apguvei. To tikai sauc par dizainu. Vajadzētu apspriest dizaina un amatniecības lomas. Ne jau tāpēc, ka viena joma būtu labāka par otru, bet lai būtu skaidri mērķi.

Attiecībā uz pašu vienotas dizaina izglītības koncepciju, jāsaka, ka man nav skaidrs, kāpēc nepieciešams sakārtot dažādos izglītības līmeņus vienu virs otra. Tādējādi rastos sistēma, ka vidusskolas vai profesionālās skolas beidzējs trīs gadus mācītos koledžā un tad vēl trīs -augstskolā, lai iegūtu bakalaura grādu. Saskaņā ar Boloņas vienošanos vairums Eiropas valstu piedāvā iegūt bakalaura grādu pēc trim studiju gadiem. Kāpēc koledžas izglītība nevar pastāvēt paralēli augstāka līmeņa izglītībai, koncentrējoties vairāk uz profesionālo izglītību?

Tiek minēts, ka izglītības un studiju programmu mērķi ir noteikti, salīdzinot labākās Eiropas skolas, kurām ir stingra identitāte, kas veidota uz konkrētām zināšanu jomām, izglītības kultūru, mācīšanas metodēm u.tml. Šāda analīze būtu noderīga apspriešanai ziņojumā, jo tā dotu norādes spēcīgu un atšķirīgu skolu izveidei Latvijā. Tādējādi rezultāts varētu būt nevis vienota dizaina izglītība, bet gan izglītības sistēma, kas ietver spēcīgus un dažādus dalībniekus ar unikālu pieeju.

Vērīgāk apskatot mācību programmu mērķus rodas iespaids, ka prasmes, ko paredzēts iegūt koledžas līmenī nesakrīt ar gūtajām iemaņām bakalaura līmenī. Tas notiek jau iepriekš minēto dažādo līmeņu dēļ. Cilvēks, kas pēc vidusskolas beigšanas trīs gadus ir mācījies dizainu, nav gatavs „organizēt uzņēmumu un biroju speciālistu darbu” (koledžas līmenis) vai „izveidot zinātniskās analīzes spējas”, vai „veidot zināšanu, spēju un kompetenču kopumu, kas nodrošina radošu un pētniecības darbu izvēlētajā dizaina jomā” (bakalaura līmenis). Bakalaura grāda ieguvēji neveic zinātnisko pētniecību. Viņi veido attiecīgas kvalifikācijas darbaspēku, kas pašizglītosies vai iestāsies maģistrantūras programmā, kas sagatavo vadītājus.

Koledžas līmeņa izglītība pēc savas būtības ir profesionāla izglītība, kas atšķiras no bakalaura līmeņa izglītības. Divu līdz trīs gadu laikā studentus nevar sagatavot par nozares līderiem un vadītājiem, tai pašā laikā apgūstot arī profesionālās iemaņas. Pārāk augstu centienu iekļaušana studiju programmās varētu izraisīt pretēju efektu, t.i., dizaina izglītības stiprināšanas vietā tās vērtība tiktu samazināta.

Kā jau minēts ziņojumā, doktorantūras studijām ir ļoti svarīga loma visas dizaina nozares attīstībā. Vairumā augstākās izglītības iestāžu dizaina pētniecība tiek uzskatīta par galveno katalizatoru. Par mērķi vajadzētu izvirzīt pašiem savu konkrētu zināšanu jomu izveidi, ko varētu sasaistīt ar zemāku izglītības līmeni un rūpniecību, lai radītu spēcīgas jomas, kas piešķir identitāti skolām un rada svarīgus iemeslus sadarbībai ar ārvalstu iestādēm. Igaunijas pieredze liecina, ka nav viegli izveidot šādu jaunu jomu. Lielākajā daļā pētniecības darbu to autori vispirms pievēršas vēstures pārskatam, kas neko daudz nepiedāvā attiecībā uz laikmetīgām un noderīgām zināšanām. Bet pētniecība ir jāsāk. Ziņojumā nav skaidri pateikts, kāpēc Latvijas Mākslas akadēmija to nevarētu darīt. Ziņojumā arī netiek atsevišķi izvērtētas citas iestādes. Ierosinātais Dizaina institūts būtu ļoti noderīgs, ja tas būtu cieši saistīts ar citu augstskolu pasākumiem. No otras puses, nepieciešams atrast prioritāras pētniecības tēmas, kas pārvirzītu uz priekšu Latvijas dizainu. Es nesaprotu, kāpēc nākamajiem pētniekiem nepieciešama divu gadu pieredze vadošā amatā. Labi teorētiski varētu būt tie, kas nav piemēroti darbam spraigā komerciālā vidē, kas bieži vien var izrādīties diezgan konservatīva.

Sadarbība, kā tas teikts ziņojumā, ir ārkārtīgi svarīga. Tomēr man ir sajūta, ka dizaina joma tiek apskatīta diezgan izolēti, t.i., sadarbība tikai dizaina izglītības un

industrijas sfērā. Kā jau konstatēts veiktajā pētījumā, dizaina nozares nemaz nav, tādēļ pastāv jautājums, kā to visātrāk radīt. Kā pirmos mērķus vajadzētu izvirzīt izglītības, uzņēmējdarbības un tehnoloģiju jomās, kā arī meklēt sadarbības iespējas konkrētu projektu ietvaros.

Vietējo dizaina skolu sadarbība neko īpašu nedod. Ļaujiet tām konkurēt! Ārvalstu partnerības skolas jau ir cits jautājums. Noteikti jāatbalsta pasniedzēju un studentu ārvalstu apmaiņas programmas.

Sadarbība starp dažādām dizaina jomām institūciju iekšienē ir labs instruments, lai atvērtu studentu zināšanu bāzi. Tajā pašā laikā vajadzētu vairāk pievērsties mācību/studiju priekšmetiem ārpus dizaina sfēras. Piemēram, ziņojumā teikts, ka humanitārās studijas bakalaura līmenī ietver priekšmetus par dizainu (vēsture un saikne starp dažādiem mākslas veidiem), nevis to, kā iekļaut zināšanas par citām jomām (filozofija, socioloģija, semantika utt.).

Sadarbība ar privāto sektoru ir ārkārtīgi būtiska, bet tā nenotiek tā, kā minēts ziņojumā. Izglītības iestādēm skaidri jāsaprot, ko tās piedāvā un ko nē. Tām nevajadzētu radīt situāciju, kad mazā tirgū augstskolu absolventi konkurē viens ar otru. Ieteicams izstrādāt un ieviest eksperimentālus projektus.

Vēl viens svarīgs jautājums ir tiesiskais regulējums, kas jāņem vērā, veicot dizaina uzņēmējdarbību un īstenojot augstskolu projektus. Augstskolām kopā ar profesionālām iestādēm vajadzētu izstrādāt šos nozares tiesiskos standartus.

Tā kā dizaina izglītība nevar plaukt un zelt ārpus ekonomiskā un kultūras konteksta, izglītības iestādēm ir svarīgi piedalīties tālākizglītībā un profesionālās kvalifikācijas celšanā. Ziņojumā liela uzmanība pievērsta dizaina pasniedzēju sagatavošanai, bet pārējais ir definēts diezgan vispārīgi: katrs, kurš grib studēt, var studēt jebko. Vajadzētu rūpīgi apsvērt, kā šādu tālākizglītību varētu veiksmīgi organizēt, kādas iestādes un ar kādiem partneriem to varētu veikt, un kādas ir prioritārās jomas un mērķgrupas.

Būtu lietderīgi izstrādāt parametrus, kas palīdzētu mērīt un novērtēt pašreizējo situāciju un nākotnes veiksmi. Šie parametri veidotu pamatu salīdzinājumam laikā. Tie veidotu vadlīnijas attīstības ceļa karšu izstrādei, tādējādi palīdzot dažādām iestādēm atrast katrai savu ceļu.

Halims Šveiri (*Halim Choyeiry*), Dr Phil., Braitonas Universitāte, MA grāds dizainā, profesors Katāras Mākslas universitātē, *ICOGRADA* viceprezidents, dizaina grafiķis.

Studentu profils - raksturojums

21.gadsimta sākumā mums ir jāpārdomā studentu profils – raksturojums. Kas ir šie cilvēki? Kādas ir viņu intereses? Kāds ir iecerētais studentu profils – raksturojums? Ko mēs vēlamies iemācīt šiem studentiem, lai palīdzētu viņiem vadīt/virzīt attīstību nākamajos 10 gadus, kad viņi būs savas karjeras plaukumā.

Iecerētais studentu profils

Mācīties un analizēt.

Identificēt un analizēt.

Radīt, atlasīt un analizēt.

Ieviest, novērtēt un analizēt.

Būt gataviem, atvērtiem un tolerantiem.

Pieņemt pareizos lēmumus. Pasaule ir pārpildīta ar visu – kā tu vari zināt, kas tev ir labs un kas nē? Izprast un pielietot pastāvīgu, ilgtspējīgu dizaina domāšanu. Dizains kā dzīves politika.

Mācību telpa

Pārveidot jaunu mācību telpu. Saturs un tehnoloģijas. Cik daudz ir par daudz?

Mācību programmas saturs

Organizētas, jauktas metodes. Nestrukturēta mācīšanās zināmās, pierastās, kā arī neparastās vietās. Kā cilvēki mācās? Mācīšanās prasmju un metodoloģiju pārdefinēšana. Mācīšanās 'darot pret' mācīšanos procesā, mācīšanās no kļūdām

Starp kulturāla mācīšanās

Tehnoloģijas, masu mediji un globalizācija ir padarījuši pasauli mazāku, bet starpkultūru sabiedrību – lielāku. Globalizācijas ietekmē ir kļuvis īpaši svarīgi apmācīt starpkulturālus dizainerus.

„Jauni uztveres, izpratnes un attīstības rādītāji. Kad šie rādītāji mainās, mainās arī cilvēki.”
(*Marshall McLuhan*, 1968)

Dizaineriem tā ir nepieciešamība domāt ārpus vietējām robežām un būt spējīgiem radīt tādas vizuālās komunikācijas materiālus, kas uzrunātu dažādas auditorijas. Starpkultūru mācību metodes un prasmes - izglītības prasmes 21.gadsimtam.

„Jo viens nespēj radīt pārmaiņas. Viens var tikai iet tām pa priekšu.” (*Peter Drunker*)

Citēšana

„Galvenā atšķirība starp emocijām un prātu ir tāda, ka emocijas ietekmē/rada darbību, kamēr prāts ietekmē/rada secinājumus.” (*Donald Calne*)

Katrs cilvēks ir unikāls, un tam nepieciešama tāda pieeja mācībām, kas tam ir piemērota. Cilvēka izglītošana ir pārāk personiska, individuāla, lai tai piemērotu „viens der visiem” metodi.

Lai radītu dizainu jūsu kultūrai, jums tā ir jāizprot.

Labi izdarīt lietas mums uzliek pienākums. Aizrautība, kaisle liek mums tās darīt skaisti.

Nav runa par to, ko jūs darāt, bet par to, kā jūs to darāt.

“Lai izdzīvotu, mums ir jābūt patiesiem, īstiem” (*Ernest Renan*)

“Lietas skaidri saskatīt var tikai ar sirdi. Būtiskais ir acīm neredzams,” teica Mazais Princis (Antuāns de Sent-Eziperī).

„Es respektēju zināšanas, jo tās ir fundamentāli svarīgas iedvesmai. Tas nav kaut kas, kas jādara kā pienākums; tās ir mūsos iedzimtas. Vēlēšanās mācīties, alkas mācīties ir viena no lielākajām iedvesmām. Izglītība uz mani nerada iespaidu. Zināšanas, mācīšanās – jā. Izglītība ir kaut kas, kas vienmēr ir procesā, jo neviena sistēma nekad nevar „notvert” patieso zināšanu nozīmi.” (*Luis Khan*)

Labāka komunikācija. Labāka vieta, kur dzīvot.

Rīga, 2008. gada aprīlis.

Juris Griķis, uzņēmējs, „Nakts Mēbeles” vadītājs.

Kopumā procesu – pētījumu par dizaina izglītību Latvijā varētu saukt „akls aklam ceļu rāda”. Grupa augstāk vai zemāk kvalificētu mākslinieku un dizaineru – īstenībā brīnišķīgi cilvēki, kas ir iesaistījušies pedagoģiskajā darbā, cenšas izdomāt, kādi speciālisti ir vajadzīgi Latvijas tautsaimniecībai, un kā savu produktu prezentēt un pārdot jeb kur likt savus darba augļus. Ja gribam pastāvēt mūsdienu tirgus apstākļos, ir jāsaprot, ka pieprasījuma – piedāvājuma principi ir tie, kas nosaka tirgus būtību. Un šie principi katrā ziņā ir jāapzinās, jāpēta, jārespektē, ar tiem ir jāstrādā – jeb vienā vārdā – tie ir jāvada jeb jāmenedžē (to *manage*). Vadītājiem galvenais - orientēties mārketingā un vadības zinātnēs, jāpārzina tirgus procesus kopumā.

To skaidri un gaiši apliecināja Deivids Grifits - Lielbritānijas Karaliskā mārketinga institūta lektors, kurš šīs programmas ietvaros atbrauca uz Rīgu ar lielisku lasījumu, kurā skaidri un gaiši izanalizēja dizaina vadību un vadības dizainu. Pēc semināra mēs divi vienīgie ražotāju pārstāvji - es un Pēteris Treicis no „PAA”, sajūsmināti pateicāmies Deividam Griffitam par, mūsaprāt, ļoti loģisko un pamatoto dizaina vadības modeļa veidošanas shēmu un šīs tēmas izvērsumu. Kā atbildi no vieslektora mēs saņēmām pateicības vārdus, ka mēs divi bijām gandrīz vienīgie no auditorijas, kuru acīs lekcijas laikā bija vērojama sapratne un līdzdarbošanās. Pēc Devida Grifita uzstājās vieslektors – talantīgs dizainers ar pedagoga praksi no Igaunijas – Martins Perns, kurš stāstīja par dizainu kā iespēju palielināt pievienoto vērtību. Šis lektors labi raksturoja mūsu kopējo Baltijas dizaina pašreizējās stratēģijas tendences – dizaina vadība ir dizaineru rokās. Šāds dizaina vadības piemērs no dzīves: es, uzņēmuma vadītājs, kurš meklē jaunus talantus, pirmdien saņemu informāciju, ka trešdien no plkst. 13:00 līdz 15:00 tādā un tādā mācību iestādē notiks kursa darbu skates. Saņemot šādu ziņu, nezinu, ko darīt – smieties vai raudāt. Vai arī tas tiek darīts apzināti pēdējā brīdī un uz ļoti īsu brīdi, lai neviens no malas netiktu klāt?

Pats uz šiem procesiem kopumā skatos ļoti pozitīvi un cerīgi. Arvien vairāk par dizainu tiek runāts no „apakšām”. Kad lielā sadale "augšās" tiks pabeigta, ceru, ka tad tās beidzot pievērsīsies dizainam kā valstiski stratēģiskam virzienam, kā to jau dara, piemēram, Dānijas valdība, investējot nacionālās dizaina programmas attīstības projektā 12 miljardus DKR gadā.

Rīga, 2008. gada aprīlis.

Pēteris Treicis uzņēmējs, uzņēmuma "PAA" direktors un valdes priekšsēdētājs.

1. Dizains nav specializācija materiālā, tāpēc nevajadzētu runāt, piemēram, par metāla vai ādas dizainu. Tā ir amatniecība šī vārda labā nozīmē un no tā nav jākaunas.
2. Domāju, ka par dizaina izglītību var runāt un to tā nosaukt sākot no bakalaura līmeņa.
3. Dizaina ievirze domāšanā vienlīdz svarīga ir amatniekiem, tehnologiem, biznesa studentiem. Būtu svarīgi šiem studentiem pasniegt specializētu kursu kā ievadu dizaina disciplīnā ne tikai mākslas, bet arī augstākās izglītības iestādēs, kur apgūst biznesa orientētas un tehnologa profesijas.
4. Latvijas tautsaimniecībai ir vajadzīgi daudzi labi amatnieki, tehnologi un uzņēmēji ar sapratni par dizainu, bet ne tik daudzi profesionāli dizaineri. Iespējams, izdevīgāk ir investēt valsts naudu perspektīvu dizaineru apmācībai un praksei prestižās dizaina skolās ārzemēs (maģistra un tālākā līmenī), nevis mēģināt uz vājas bāzes radīt, piemēram, doktorantūras programmu dizainā. Tas var izrādīties dārgi un diletantiski. Prestižās dizaina skolas absolvējušie profesionāļi ar laiku varētu veidot profesionālu dizaina un dizaina izglītības pamatu. Viņiem būtu globāls skatījums, kontakti un starptautiska pieredze.

Rīga, 2008. gada aprīlis.

Diāna Pauna, Dr.paed., REA prorektore, profesore, Rīgas Ekonomikas augstskola

Ievads

Radošās industrijas izglītības pilnveides projekta ietvaros Dizaina informācijas centra izveidotā darba grupa ir izstrādājusi "Dizaina izglītības konceptu". Darba grupai bija iespējas apmeklēt ārvalstu ekspertu vadītos seminārus. Ārvalstu eksperti ir sagatavojuši atsauksmes par izstrādāto konceptu. Šī atsauksme sagatavota, balstoties uz izstrādāto konceptu, ka arī uz ārvalstu ekspertu vērtējumiem. Atsauksme strukturēta sekojoši:

1. Vīzija
2. Vispārējs pārskats
3. Maģistrantūras programma
4. Doktorantūras programma
5. Nobeiguma secinājumi

1. Vīzija

Darba grupai ir bijis grūts uzdevums izstrādāt dizaina izglītības konceptu laikā, kad valstī tikai tiek plānots izstrādāt radošo industriju politikas vadlīnijas, un cerams, ka tajās tiks iekļautas arī dizaina politikas vadlīnijas. Deklarācijā par Ivara Godmaņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību tiek minēts, ka tiks izstrādāta radošās industrijas atbalsta politika, kuras ietvaros pabeigs jaunu dizaina mācību programmu izstrādi un īstenošanu visos izglītības līmeņos. Šo dizaina izglītības koncepta izstrādi, acīmredzot, būtu jāuzskata par šī apsoltījuma izpildi. Taču, kāda ir izpratne par to, uz kurieni mēs virzāties? Un, kā atzīst *Martin Pärn* (Igaunija), nav saprotams, kāda būs Latvijas dizaina unikālā identitāte?

Vēstures, kultūras un mākslas bagātībai un daudzveidībai līdzās pastāv zināšanas par tirgus attīstību un inovācijām. Līdz ar to šis projekts būtu jāskata kā process tā sākuma stadijā, kas vienlaikus vieš lielas cerības un arī diezgan lielas šaubas. No vienas puses vajadzētu ņemt vērā globalizācijas procesus un iekļauties starptautiskajā vidē, sagatavojot speciālistus, kas varētu vienlīdz labi strādāt Latvijā vai citviet pasaulē, vai radīt dizainu, kam būtu noiets gan Latvijā, gan Eiropā vai citur pasaulē. No otras puses, dizainam un dizaina izglītībai Latvijā vajadzētu sakņoties tieši vietējās tradīcijās, kultūras un vēstures pieredzē, kas piešķirtu savu unikālo identitāti, ko atzīst arī *Katrin Androschin* (Vācija). Protams, pastāv iespēja veidot hibrīdu dizaina izglītību, kur nedaudz ir no visa kā – starptautiski konkurētspējīga dizaina izglītība, kas sakņojas vietējās tradīcijās, kultūrā un vēsturē.

Pirms formulēt koncepta izstrādes uzdevumus, nepieciešams dizaina izglītības redzējums. Tas piešķirs konceptam ietvaru, uz kura balstoties būs iespējams precizēt katras studiju programmas mērķi, kas šī brīža dokumentā nav skaidrs. Var piekrist E. Salmi (Somija) priekšlikumam, ka jāveido plašāks dialogs ar valsts un industriju partneriem, kas palīdzēs gan nākotnes redzējuma, gan studiju programmu mērķu formulēšanā un precizēšanā.

2. Vispārējs pārskats

Dizaina izglītības koncepta dokumenta formāts ir veidots skaidri un pārskatāmi, taču nepieciešams satura rādītājs, lai varētu atrast informāciju, kā arī jā sagatavo ievads vai īss pārskats par konceptu. Pirmajā daļā "Dizaina izglītības koncepta skaidrojums" ir aprakstīts šī koncepta izstrādes mērķis, taču būtu nepieciešams skaidrojums par dizaina izglītības mērķi, kā arī nepieciešams sniegt dizaina definīciju, konkretizējot to sasniegšanas mērķi katrā studiju programmā, t.i. katra izglītības līmenī.

Otrajā daļā "Dizaina izglītības attīstība" ir formulēti koncepta izstrādes uzdevumi, risināmās problēmas, rīcības virzieni un sagaidāmie rezultāti. Šī daļa ir sagatavota, balstoties uz iepriekš veiktiem pētījumiem, taču atsaucies uz tiem nekur neparādās, līdz ar to nav īsti skaidras minētās aptaujas (respondentu skaits, izglītības līmenis utt.). Pamatojoties uz risināmām problēmām, ir izstrādāti rīcības virzieni un sagaidāmie rezultāti, taču tie ļoti mazā mērā atspoguļojas izstrādātajās programmās. Būtu nepieciešams salīdzināt un izvērtēt šajā nodaļā minētos uzstādījumus ar pārējo dokumenta saturu, lai novērstu šīs nepilnības. Iespējams, ka vajadzētu sagatavot speciālu nodaļu par rīcības plāna īstenošanu.

Trešajā daļā "Dizaina izglītības struktūra" grafiski attēlota dizaina izglītība visos līmeņos, iezīmējot iespējamās pārejas no viena izglītības līmeņa uz citu, kas vērtējams pozitīvi un sasaucas ar akadēmiskās un profesionālās izglītības stratēģiju, kā arī ilustrē iespējas iestāties studiju programmās, absolvējot vidusskolas vai specializētās mākslas skolas. Tomēr paliek neskaidrs, vai pastāv iespējas pieteikties studijām maģistrantūras un doktorantūras līmenī pretendentiem, kas bakalaura līmeņa programmā nav studējuši dizainu. Lai veicinātu starpdisciplināru pieeju un plašākas iespējas studentiem ar dažādām pieredzēm pieteikties studijām dizaina studiju programmās, vajadzētu plānot pārejas/pielāgošanās jeb sagatavošanās kursus.

Ceturtajā daļā „Dizaina izglītības pēctecība” uzskatāmā veidā sniegts pārskats par katru izglītības programmu, prasībām attiecībā uz iepriekšējo izglītību, programmas mērķi un sasniedzamo rezultātu. Attiecībā uz prasībām, joprojām visos līmeņos, ieskaitot vidējo profesionālo, tiek minētas priekšzināšanas mākslā. Manuprāt, šīm prasībām vajadzētu būt

mērķētām uz intelektuālā potenciāla izvērtēšanu, ko veiksmīgi var panākt, ieviešot „sagatavoto darbu portfeļa” (porfolio) iesniegšanu, izvērtēšanu un individuālām intervijām. Attiecībā uz mērķi, kā jau iepriekš minēju, tie noteikti ir jāpārskata, jo nav skaidrības, kādas ir galvenās atšķirības starp studiju programmām. Turklāt, jāpiekrīt arī Helēnai Gersterei (Šveice), ka vajadzētu pārskatīt nepieciešamību pēc „vidējās profesionālās” un „koledžas izglītības”, jo pārāk agra specializācija traucē personībai veidoties un attīstīties. Tālākizglītības programmā pilnīgi pietiek ar nelielu kursu pedagoģijā, lai skolotājs/mācītbspēks varētu strādāt ar studentiem. Minētais stundu apjoms un īpaša specializācija ir lieka līdzekļu tērēšana. Tālākizglītības programmām jābūt vērstām uz profesionālo pilnveidi.

Piektā daļa „Dizaina izglītības programmu saturs” sniedz piecu līmeņu studiju programmu un tālākizglītības satura, uzdevumu, mācību priekšmetu un darba metožu aprakstu. Pašlaik, kad visu darba grupu izstrādātās programmas ir apkopotas kopējā dokumentā, darba grupām vajadzētu pārlūkot savu veikumu, lai skaidri iezīmētu atšķirīgo savā studiju programmā. Lai izpildītu šī projekta uzdevumu – ievērotu pēctecību, to vajadzētu ievērot arī programmu satura, uzdevumu un rezultātu kontekstā. Visbeidzot, šim dokumentam būtu nepieciešama noslēdzošā daļa, kurā vēlreiz tiktu apkopotas īsas rekomendācijas.

3. Maģistra līmeņa izglītība

Kopumā maģistra līmeņa studiju līmeņa pieteikums ir sagatavots profesionāli, galveno uzmanību vēršot uz izvēlēto dizaina specializāciju un pētniecisko darbību. Taču, līdzīgi kā pārējos studiju līmeņos, būtu nepieciešams uzsvērt atšķirīgo. Šajā līmenī vairs nav nepieciešams attīstīt komunikācijas prasmes un informācijas apstrādes prasmes, nedz apgūt svešvalodas, jo to nepieciešams apgūt bakalaura līmenī. Studijām maģistra līmenī jābūt galvenokārt koncentrētām uz projektiem un pētniecības darbu, to analīzi, tāpēc šeit vietā būtu norādīt uz sadarbību ar uzņēmējiem un profesionāļiem. Nevajadzētu iedalīt studiju kursus humanitāros un dizaina studijās, jo tas ierobežo augstskolu izvēles un rīcības brīvību, kā arī ir pretrunā ar šī koncepta 2. daļā aprakstītajiem sagaidāmajiem rezultātiem, kas prasa sekot pārmaiņām tehnoloģijās un inovācijās uzņēmējdarbībā. Tā vietā vajadzētu sniegt procentuāli vai ar kredītpunktu apjomu formulētu minimumu, kas studentam jāapgūst savā specializācijā, kā arī, cik apjomīgs ir pieļaujama individuālais pētniecības darbs, kas konceptā minēts kā studenta personīgais studiju plāns. Ieteicams būtu sekojošs iedalījums: specializācijas teorija, prakse un starpdisciplinārās studijas. Visbeidzot, attiecībā uz maģistra darba izstrādi vajadzētu iezīmēt potenciālos divus ceļus, kas dod iespējas izstrādāt akadēmiskas izpētes darbu vai sagatavot profesionāla dizaina projektu. Līdzīgu shēmu vajadzētu saglabāt arī doktora darba izstrādāšanā.

4. Doktorantūras līmeņa izglītība

Dizaina izglītībā doktorantūras līmeņa studijas tiek plaši apspriestas pēdējo gadu laikā Eiropā, Austrālijā, Jaunzēlandē, Kanādā un citviet pasaulē. Pirmkārt, doktorantūras līmeņa studijas ir atkarīgas no gala rezultāta – tās var būt akadēmiskas vai profesionālas. Piemēram, Anglijā ir pieejama profesionāla PhD programma, kur 50% ir praktiskie pētījumi (paša studenta pieredze/darbs) un 50% teorētiskie pētījumi, un teorētiskā PhD programma, kas balstās uz 100% teorētiskām studijām. Konceptā izstrādātie priekšlikumi liecina par teorētiskām studijām, bet varbūt vajadzētu paredzēt arī profesionālo studiju iespējas. Vajadzētu pārskatīt studiju saturu, jo visas jomas nav nepieciešams uzskatīt. Galvenā uzmanība būtu pievēršama galvenajām vadlīnijām, kas veidotu doktorantūras studiju ietvaru. Treškārt, mūsdienīgas doktorantūras studijas dizainā nav iespējamās bez starpdisciplinārām studijām, un tas ir apsveicami, ka šo aspektu darba grupa ir iekļāvusi jaunajā konceptā. Taču šeit būtu vietā uzsvērt, ka dizaina teorija ir ļoti saistīta ar citām teorijām, līdz ar to sadarbība ar citām augstskolām ir jānostiprina kā obligāta. Visbeidzot, studiju procesā nepieciešami starpaugstskolu semināri un konferences, kurās līdzīgu nozaru doktorantūras studenti var apbēst savas idejas. Šajā studiju līmenī ir visplašākās iespējas, taču to ir visgrūtāk aprakstīt.

5. Nobeiguma secinājumi

Kopumā ir uzsākts labs darbs pie sistēmas sakārtošanas, taču tā neveiksies, ja nebūs kopējā redzējuma par dizainu Latvijā. Dizaina informācijas centram sadarbībā ar Dizaina padomi vajadzētu nekavējoties apzināt situāciju un informēt darba grupas dalībniekus, jo dizaina stratēģija būs ēkas pamats, uz ko balstīt dizaina izglītības konceptu. Latvija ir maza valsts un ar līdzekļiem jāīstojas taupīgi un gudri, tāpēc, lai samazinātu pastāvīgās izmaksas, nepieciešama specializācija šī vārda plašākā, valstiskā mērogā.

Tā kā koncepta uzdevums ir sakārtot dizaina izglītības sistēmu, ievērojot pēctecības principu, tad jāpārskata visu programmu mērķi, uzdevumi un rezultāti. Vajadzētu paturēt prātā to, ka visu nevar iemācīt visos līmeņos, tāpēc nepieciešams saskatīt galveno. Studiju programmas nav jāpiebīvē ar mācību priekšmetiem un kursiem.

Konceptā tiek minēta sadarbība dažādos līmeņos – gan Latvijā starp augstskolām, gan starp augstskolām un profesionāļiem, gan starp Latvijas un ārvalstu augstskolām. Tas ir absolūti nepieciešams, tomēr prakses un praktisku projektu vietu konceptā vajadzētu vēl nostiprināt.

Vēl daudz darāmā, lai koncepts iegūtu pielietojumu. Kauliņi ir mesti!

Rīga, 2008. gada novembris.

Jānis Brants, MA grāds mākslā, dizainā, LMA, 1. līmeņa profesionālā augstākā izglītība arodpedagoģijā (4. profesionālās kvalifikācijas līmenis), RDMV direktora vietnieks radošajā darbā, rotu dizainers.

Iepazīstoties ar pētījuma „Vienota Latvijas dizaina izglītības koncepta un dizaina izglītības un studiju programmu izstrāde” apkopojumu, jākonstatē, ka ārzemju ekspertu ieteikumiem pārsvarā nav rasts risinājums:

„Patlaban izstrādātais dizaina izglītības koncepta uzmetums ir izstrādāts labi, tomēr dažādajiem izglītības līmeņiem (vidējā profesionālā, pirmā līmeņa profesionālā augstākā izglītība, bakalaura, maģistra un doktora izglītība) vajadzētu būt savā starpā atšķirīgākiem. Jo augstāka līmeņa izglītība, jo specializētākam uzdevumam būtu jābūt. Maģistrantūras un doktorantūras studijām jāfokusējas uz ļoti specifiskiem izpētes un dizaina attīstības mērķiem. Būtu nepieciešams pārdomāt, vai vidējā izglītība, kas jau ir augstā līmenī, būtu jāpilnveido.” Prof. *Katrin Androschin*. Līdzīgi ieteikumi arī *Martin Pärn* atsauksmē.

Vai ir nepieciešams saglabāt divus novirzienus – „vidējā profesionālā izglītība” un „koledžas izglītība” – to mērķi šķiet pietiekami līdzīgi, lai būtu iespējams abus nozarojumus apvienot (pēc *Heleen Gerstere*).

Profesionālās vidējās izglītības programmas mērķis: “Sagatavot dizaina speciālistu, kurš veic dizaina produktu māksliniecisko projektēšanu, darba plānošanu, organizēšanu un realizāciju konkrētā projekta ietvaros, sadarbībā ar citiem speciālistiem vai kā pašnodarbināta persona, vai turpināt izglītību augstākās izglītības pakāpē.” Tātad izglītību var turpināt koledžā vai bakalaura programmā.

Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas jeb koledžas programmas mērķis: “Sagatavot dizaineru, kurš veic sarežģītus izpildītāja darbus mākslinieciskajā projektēšanā, darba plānošanu, organizēšanu un realizāciju, kā arī organizē citu speciālistu darbu, strādājot uzņēmumos un birojos, vai kā pašnodarbināta persona, vai turpināt studijas bakalaura studiju programmā”. Tātad izglītību var turpināt bakalaura programmā, bet netiek piedāvāts iegūt pēc koledžas beigšanas 2. līmeņa profesionālo augstāko izglītību. Zaudēts laiks.

Man nav īsti saprotams ko nozīmē priekšzināšanas „ražošanas tehnoloģijā”. Vidusskolā nevar iegūt šīs zinības. Varbūt ar to ir domāts kas cits, ko nevaru iztēloties.

”Latvijā pašreiz nav nevienas dizaina koledžas, tādēļ programma ir jauns solis Latvijas dizaina izglītībā. Dizaina koledžas programma darbojas kā iztrūkstošais posms starp profesionālo mākslas vidusskolu un dizaina bakalaura programmu”. Mani šis jaunais solis nepārliecina. Droši vien, ka koledžas izglītība labi darbotos valstīs, kurās nav senas profesionālās vidējās izglītības tradīcijas lietišķajā mākslā.

Protams, visos līmeņos iztrūkst sadarbības iespējas ar ražotājiem. Kā intervijā saka Anete Pētersone Šķēle, „Man vieglāk nosaukt «Anna Barons» par galdniecību, nevis par ražotni.”

Kopumā jākonstatē, ka ieguldīts liels darbs Radošās industrijas izglītības pilnveides projektā, kas liek cerēt uz situācijas uzlabošanos tuvākajā nākotnē.

Mareks Birznieks, dizainers, LMA, UIAH Produktu dizaina nodaļa.

1. Par dizaina definējumu. Ja visā pusēm nav skaidrs, ko mēs attīstām, tad ir grūti runāt vienā valodā.
2. Globālās konkurences apstākļos Eiropā nav iespējams saražot preces ievērojami lētāk kā Āzijā vai izcelties ar neparastu kvalitāti — tehnoloģijas visā pasaulē ir līdzīgas. Toties ES var izmantot tās potenciālu — radošus cilvēkus, kas spēj izdomāt jaunas pieejas produktam, atrast risinājumus nestandarta problēmām. Tas nozīmē, ka ir jābūt pilnīgi jaunam izglītības veidam, lai mēs būtu priekšā Āzijai, jo arī viņiem ir radošas izglītības programmas, kas balstītas uz esošu Eiropas augstskolu pieredzi, **Tātad, kas ir mūsu handikaps?**

Lisabonas stratēģija mudina valdības, universitātes un korporācijas vairāk līdzekļu ieguldīt izpētē. **Pētniecība ir galvenais nākotnes stūrakmens.** Ja mēs ar pašreizējo programmu mēģinām aizbāzt caurumus, kas ir radušies pēdējo 20 gadu laikā, tad mūsu konkurētspēja ar Āzijas augstskolām ir neiespējama. Mēs risinām problēmas, kas pēctecīgas saimniekošanas apstākļos būtu pašsaprotamas, tādējādi atkal atpaliekot no pārējas pasaules. Ir jāspēj izlaist viens posms, vai jāpārskrien tam ātri pāri, lai sāktu konkurēt ar Eiropas augstskolām.

Jau bakalaura līmenī saglabāt teorētisko zināšanu īpatsvaru un nesekot dažu ražotāju merkantīlajām interesēm uztrenēt supercilvēkus.... Paradoksālā situācijā mēs pašreiz ejam pavadā kādiem 10 ražotājiem, kuriem kaut kādu iemeslu dēļ gribas ietaupīt uz izglītības iestāžu rēķina. Jāalgo tehnologi, tad nebūs jāčinkst par nezinošiem dizaineriem!

3. Akadēmiskā izglītība – manuprāt, atslēgas vārds visai izglītības situācijai (ir absurdi ražot uztrenētus procesa pārzinātājus dažām dzīvām ražotnēm vietējam tirgum. (Apkalpojot neesošu vietējo tirgu, piemēram, mēbeļu rūpniecībā. Tas, ka „uz papīra“ ir 800 kokapstrādes uzņēmumi, mūs nepataisa par mēbeļu lielvalsti, mums ir vēl vairāk dažāda līmeņa mūzikas grupas, bet nezina kāpēc neviens nerunā par mūsu lielo vietējā mēroga mūzikas tirgu). Ja ražotāji ir iztikši līdz šim, izdzīvos arī turpmāk, vai mainīsies, vai „nobeigsies“...
4. Mēs neieklājamies Eiropas koncepcijā un nespējam piedāvāt konkurētspējīgu izglītību. Izcils piemērs ir Eindhovenas Dizaina akadēmijas maģistra programma. Tur maģistra programmas pētniecības daļa ir saistīta ar „topikiem“, kas nosaka virzienu, kurā strādā konkrētais students un cer, ka šie topiki ir saskaņoti ar valsts dizaina attīstības koncepciju.

5. Manuprāt, vērtīgākais sadarbības partneris ir pašvaldības un valsts. Valsts tērē savus līdzekļus, lai izglītotu profesionāļus un pēc tam par naudu pērk viņu pakalpojumus, bieži ļoti zemas kvalitātes. Kāds pārmērīgs altruisms no valsts puses!!! Bet, veidojot sadarbību ar skolām, risinot ar sabiedrību saistītus jautājumus, tas veidotu studentos sasaisti ar realitāti. Dizainam ir jākalpo sabiedrībai. Šajā gadījumā tā ir visciešākā sasaiste - sociāli nozīmīgi projekti, ar lielu iespēju realizācijai, (uz sabierību orientēts dizains ir Eiropas dizaina nākotnes forma, tas ir musu handikaps pret Āziju) un nauda arī paliktu „ģimenē“.
6. Reģionu attīstība. Reģionos bakalaura grāds neiespējams mācībspēku trūkuma dēļ. Es apšaubu reģionu koledžas - ja svarīgas ir prakšu vietas, tad nezinu rajonus, kuri spēs nodrošināt prakses (kuros ir palikušas ražotnes) visās iespējamās industrijās. Tas nosaka vienu - ja attīsta reģionālās koledžas, tad tikai ar spēcīgām mācību darbnīcām, bet prakses vietā organizē ekskursijas uz vēl eksistējošām rūpnīcām. Un vēl - kāpēc uzņēmumam uzņemties potenciālo risku par sakropļotiem locekļiem? Tādā gadījumā ir jābūt sakārtotai apdrošināšanas sistēmai. Bet nezinu, vai tāda ir.
7. Par mācībspēku kvalifikāciju. Domāju ka reāli praktizējošs dizainers ar BA grādu ir spējīgs pasniegt pat BA līmenī. Jāskatās ir pēc viņa padarītā un pieredzes profesionālajā laukā, nevis pedagogijas diploma. Šeit mēs zaudējam ļoti, jo neticu, ka kāda izglītības iestāde spēj iemācīt tās lietas, kuras zina praktizējošs dizainers. Un vēl šie dizaineri ir daudz talantīgāki un informētāki, turklāt viņiem ir autoritāte. Cik darbmācības skolotāju spēj ar šo konkurēt?
8. Sadarbība ar ražotājiem nav būtiska amatniecības līmenī, ja ir attīstīta skolas darbnīca. Svarīga tā ir tad, ja students nonāk projektēšanas (bet tādu nav) vai vismaz pārdošanas birojā! Es uzskatu, ka prakses varētu būt kaut banku sektorā, no tā būtu lielāka jēga, nekā nonākt galdniecībā un skriet uz veikalu pēc skrūvēm (lasīt - „polša“) vai labākā gadījumā pieturēt detaļas. Sadarbības aktualizēšanai ar ražotājiem nav jēgas, ja tas notiek tikai dizaina izglītības ietvaros. Biznesa un vadības fakultātē neviens nav sagatavots, ko var sagaidīt no dizainera – un tad šai programmas daļai zūd jēga. Ja nemainās visa izglītības sistēma un netiek informēti visi tās dalībnieki par lietām, uz kurām katrs darbinieks ir spējīgs, nav vērts veidot vienpusēju dialogu... Šādas neinformētības sekas mēs jau baudām pašreiz. Ko tad ražotājs grib - nopirkt intelektu vai tehnoloģijas? Nevar ietaupīt uz vienu vai otru. No Latvijas Mākslas akadēmijas tiek pirktis intelekts, no Rīgas Tehniskās universitātes - materiālmācība.

Mana pārlicība ir – ja izglītības sistēma spēs pakāpties pāri pašreizējam uzstādījumam un darboties jaunās Lisabonas konvencijas kontekstā, tad ražotājiem būs jāpielāgojas tai situācijai un jāmacās strādāt ar to materiālu, kas viņiem ir, vai arī jāzaudē konkurencē ar Ķīnu.

Vai ekonomikas students pārzina naudas kalšanas procesu? Nauda ir instruments viņa rokās. Tas pats ir ar tehnoloģiju – tas ir tikai instruments, lai izgatavotu lietu.

Bet smadzenes, kaut kā netiek novertētas.